

KASVATUSTA JA KOKO KANSAN SIVISTYSTÄ

Cygnaeuksen kansakoulun ensimmäinen lukuvuosi 1925–1926

Tuovi Konttinen & Nikke Pilkkakangas

2025

Sisällys

Uno Cygnaeus ja kansakoulu.....	2
Cygnaeuksen koulun alkuvaiheet.....	3
Koulun oppilaat.....	4
Cygnaeuksen koulun vihkiäiset	6
Johtajaopettaja Martti Korpilahti	8
Koulun arkea	9
Koulun opettajat.....	10
ABC – äidinkielen opetus kansakoulussa	12
Nuotteja ja leikkilauluja	13
Kohti joulua – uskonnollinen kasvatus Cygnaeuksen koulussa.....	14
Liikuntaa ja talven huveja	16
Isänmaallisuutta, historiaa ja suurmiehiä	18
Käytännöllisiä oppeja kansakoululaisille.....	20
Opettaja Tyyne Jussila.....	23
Jo joutui armas aika – lukuvuoden päättymisen ja kesäloma	24
Lähdeluettelo.....	26

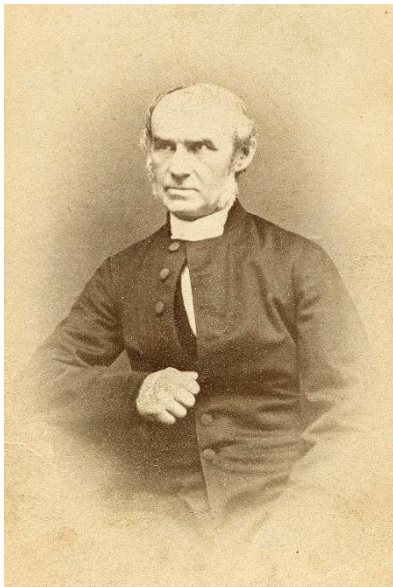

Cygnaeuksen koulu täyttää vuonna 2025 sata vuotta, mutta miten opetus järjestettiin sata vuotta sitten? Millainen oli vasta valmistuneen Cygnaeuksen kansakoulun ensimmäinen lukuvuosi?

Uno Cygnaeus ja kansakoulu

Kansakoulu oli Suomessa peruskoulua edeltänyt oppilaitos, jonka aktiivisena kehittäjänä toimi Jyväskylän opettajaseminaarin ensimmäinen johtaja, pastori Uno Cygnaeus (1810–1888). Hän oli matkoillaan havainnut, että useimmat suomalaiset osasivat kyllä lukea, mutta eivät ymmärtäneet lukemaansa. Ulkomaanmatkoillaan hän tutustui erilaisiin kouluihin ja sai vaikutteita kasvatustalouden uusista, liberaaleista näkökulmista. Kansakoulu perustui ajatukseen siitä, että kaikille lapsille oli annettava samanlainen pohjakoulutus varallisuudesta ja sukupuolesta riippumatta. Cygnaeuksen uudenaikainen ehdotus kansanopetuksen järjestämisestä kirjattiin vuonna 1866 annettuun kansakouluasetukseen, vaikka ajatusta kaikille tarkoitettusta ”valtion peruskoulusta” pidettiin 1800-luvun suomalaisessa sääty-yhteiskunnassa radikaalina.¹

Vuonna 1921 Suomessa astui voimaan oppivelvollisuus, mikä tarkoitti, että jokaisen lapsen täytyi saada vähintään kuuden vuoden verran opetusta ja suorittaa kansakoulun oppimäärä.²

Kansakoulun alaluokat eli ensimmäiset kaksi vuosiluokkaa tarjosivat lapsille perusopetusta, kuten lukemisen ja laskemisen alkeita. Nelivuotinen yläkansakoulu puolestaan tarjosi syventävää opetusta³ – esimerkiksi historian ja maantiedon opetus alkoi vasta ylemmillä luokilla.⁴ Uno Cygnaeuksen tavoitteena oli Suomen kansan opastaminen tieteelliseen valistukseen ja taidolliseen teollisuuteen sekä ”korottaminen puhtaaseen siveyteen” eli toimimaan eettisesti.⁵ Tavoite näkyi kansakoulun opetuksessa vielä vuosikymmenet Cygnaeuksen kuoleman jälkeenkin.

Kuva: Uno Cygnaeus (Keski-Suomen museo).

¹ Luukkanen (1997); Syväoja (2004), 35–37

² Heikkinen & Leino-Kaukiainen (2011), 24

³ Syväoja (2004), 76

⁴ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁵ Syväoja (2004), 47

Cygnaeuksen koulun alkuvaiheet

Vielä vuoden 1925 alussa kansakouluopetusta tarjosivat Jyväskylässä ainoastaan kaupungin kansakoulu, eli nykyinen Puistokadun koulu, ja seminaarin harjoituskoulu, eli nykyinen Normaalikoulu. Kaupungin kansakoulun johtokunta oli vuonna 1914 tehnyt kaupunginvaltuustolle esityksen uuden koulun rakentamisesta, sillä sen tilat olivat osoittautuneet jo varhain liian pieniksi.⁶ Jyväskylän uusi ja ajanmukainen kansakoulu päätettiin monien vaiheiden jälkeen rakentaa Mäki-Matin kaupunginosaan Syrjälän torille, eli Cygnaeuksen koulun nykyiselle paikalle Voionmaankadun

varrelle.⁷ Koulu nimettiin suomalaisen kansakoululaitoksen isän, Uno Cygnaeuksen mukaan,⁸ mutta oppilaiden puheessa koulun nimi kääntyi saman tien Synninkiekauksen kouluksi.⁹

Kuva: Cygnaeuksen kansakoulu (Jyväskylän kaupunginarkisto).

Koulussa oli kymmenen luokkahuonetta sekä luokkatilat luonnontiedon, piirustuksen ja laulun opetusta varten.¹⁰ Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsivat muun muassa veistosalit, eli teknisen käsityöhön käytetyt tilat, ja toisessa juhla- ja voimistelusalit.¹¹ Kellarikerroksessa oli kotitalousluokka ja opetuskeittiö, sekä oppilasruokala ja emännöitsijän asunto.¹² Siellä asui koulun emäntänä vuosina 1925–1943 toiminut Anna Leena Vilppunen, jonka tehtäviin kuului muun muassa ruuan keittäminen ja annostelu nälkäisille koululaisille.¹³ Koulun sisällä sijainneessa omassa asunnossaan asui myös jämerä ja tarmokas vahtimestari Eemil Peltonen, jota kutsuttiin koulun vartijaksi.¹⁴

Aikanaan Suomen kauneimmaksi kansakouluksikin kutsuttu Cygnaeuksen koulu oli valmistuessaan varsin moderni. Tästä kertoo esimerkiksi se, että koulussa oli vesiklosetti, jollaista monet oppilaat eivät olleet ennen nähneet.¹⁵ Kaiken kaikkiaan koulutaloa kehuttiin avaraksi ja hyvin toimivaksi. Etenkin luokkahuoneita pidettiin valoisina ja lapsille sopivina.¹⁶

⁶ Martio (2006), 14

⁷ Peltonen (1989), 84

⁸ Martio (2006), 60

⁹ Sironen (2003), 128

¹⁰ Peltonen (1989), 85; Autio (2003), 105

¹¹ Peltonen (1989), 85

¹² Martio (2006), 33

¹³ Peltonen (1989), 251

¹⁴ Autio (2003), 105, 107; Peltonen (1989), 85, 145, 251

¹⁵ Autio (2003), 105–106

¹⁶ Peltonen (1989), 84

Koulun oppilaat

Syksyllä 1925 käyttöön otettu Cygnaeuksen koulu oli Puistokadun koulua tilavampi ja alusta alkaen oppilasmäärältään hieman suurempi. Oppilaat jaettiin kouluihin niin, että Väinökadun länsipuolella ja Harjun takana asuneet lapset sijoitettiin uuteen kouluun. Kaupungin kansakouluissa opiskeli syyslukukaudella 1925 yhteensä 507 oppilasta, joista reilu puolet aloitti koulunkäynnin tai jatkoi opiskelua Cygnaeuksen koulussa. Myös osa lapsista, joilla oli asuinpaikkansa puolesta oikeus päästä Puistokadun kouluun, täytyi tila- ja opettajapulnan takia siirtää uuteen kouluun, joka oli tilavampi, mutta toisaalta myös sijainniltaan syrjäisempi.¹⁷

Oppilaiden sisäänkirjoitus suoritettiin syyskuun ensimmäisenä päivänä. Uudessa koulussa lukuvuotensa aloittaneet lapset riemuitsivat nähdessään uudet, punaiseksi maalatut ja vihreäjalkaiset pulpettinsa. Välitunnilla pojat kävivät lyömässä omat merkkinsä uuteen koulurakennukseen, tarkalleen ottaen rystysten kuvat koulun vesiränneihin.¹⁸ Ensimmäisten koulupäivien ohjelmassa oli muun muassa oppilaiden järjestäytymistä luokkiin, koulutarpeiden jakamista ja ensiluokkalaisten totuttamista koulutapoihin. Lisäksi ensimmäisinä koulupäivinä järjestettiin ehtolaiskuulustelut niille, jotka olivat edellisellä vuonna saaneet jostakin aineesta hylätyn arvosanan. Mikäli oppilas ei läpäissyt kuulustelua, hän jäi luokalleen.¹⁹

Cygnaeuksen koulussa oli aluksi kolme alakoulu- ja viisi yläkoululuokkaa²⁰ ja kullakin luokalla oli keskimäärin yli 40 oppilasta. Samalla luokalla olleiden oppilaiden ikäjakauma oli suuri: kaikki luokkatoverit eivät välttämättä olleet samanikäisiä. Esimerkiksi toisella luokalla aloitti syksyllä 1925 yhteensä 45 oppilasta, jotka olivat syntyneet vuosina 1912–1918.²¹ Cygnaeuksen koulu oli aikaansa nähden edistysellinen, sillä se oli alusta asti niin sanottu yhteisopetuskoulu, jossa tytöt ja pojat opiskelivat samassa luokassa. Poikkeuksena olivat yleisen tavan mukaan voimistelu ja käsityöt, joissa myös Cygnaeuksen koulu käytti eriytyvää opetusta.²²

Suurin osa Cygnaeuksen koulun oppilaista oli syntyperäisiä jyvaskyläläisiä, mutta toki joukossa oli paljon myös muualla Suomessa syntyneitä – olipa yksi ensimmäisen luokan aloittanut oppilas syntynyt New Yorkissa asti.²³ Cygnaeuksen koulun oppilaat tulivat myös Jyvaskylän väestörakenteen takia tasaisesti kaikista yhteiskuntaluokista. Koulukaupunki Jyvaskylässä oli

¹⁷ Peltonen (1989), 86–87

¹⁸ Sironen (2003), 128

¹⁹ Cygnaeuksen koulun I, III ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

²⁰ Autio (2003), 106

²¹ Cygnaeuksen koulun II luokan päiväkirjat 1925–1926

²² Peltonen (1989), 84

²³ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

asukaslukuun suhteutettuna paljon opettaja- ja virkamieskuntaa, mutta toisaalta teollistuvassa kaupungissa asui myös paljon työläisperheitä.²⁴ Samalla luokalla oli siis niin työmiesten, räätälien, lehtorien kuin liikkeenjohtajienkin lapsia,²⁵ mikä osoittaa, että Cygnaeuksen koulu oli melko selvästi koko kansan koulu. Opetus oli kaikille maksutonta yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Kuitenkin suurin osa oppilaista joutui ostamaan koulutarvikkeet ja oppikirjat itse, sillä Jyväskylässä vain vähävaraiset saivat ne maksutta.²⁶ Lisäksi koulu myönsi neljällekymmenelle ”varattomalle” oppilaalle vaatetusavustusta.²⁷

Kansakoulun aloittaneet, alakoulusta yläkouluun siirtyneet ja koulunsa lopettavat oppilaat kävivät kansakoululääkärin tarkastuksessa. Lisäksi kouluhoitajatar Inkeri Nenonen tarkasti kaikki oppilaat ja teki jatkuvasti heidän terveydentilaansa liittyviä havaintoja.²⁸ Kouluhoitajatar oli tavattavissa Cygnaeuksen koululla tiistaisin, torstaisin ja lauantaisin klo 9–10, jolloin lasten vanhemmilla oli mahdollisuus tulla koululle puhumaan lastensa terveystilasta.²⁹

Lukuvuonna 1925–1926 Jyväskylän kansakoululaisten terveydentila todettiin yleisesti hyväksi. Tuberkuloositapauksia oli vain muutama, mutta korvasairaudesta kärsineitä hieman enemmän. Useampi oppilas kärsi vähäverisyydestä, eli anemiasta, ja struumasta, eli suurentuneesta kilpirauhasesta.³⁰ Terveystarkastaja mittasi vuosittain myös kaikkien oppilaiden pituuden ja painon. Lisäksi hän järjesti jokaisessa luokassa kuukausittain puhtaustarkastuksen ja terveystarkastuksen, joiden

aiheina olivat esimerkiksi hammashoito, terveellinen ravinto ja hygienia. Jyväskylän kansakoululaisten suurimmat terveydelliset puutteet olivatkin juuri vialliset hampaat ja huonosta ravinnosta johtuva alipaino.³¹

Kuva: Opettaja Katri Jalkasen luokka syksyllä 1925 (Jyväskylän kaupunginarkisto).

²⁴ Peltonen (1989), 124–125

²⁵ Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926

²⁶ Peltonen (1989), 124

²⁷ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

²⁸ Peltonen (1989), 134; Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

²⁹ Sisä-Suomi 10.4.1926, 3

³⁰ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

³¹ Peltonen (1989), 135–136

Cygnaeuksen koulun vihkiäiset

Koulu vihittiin juhlallisesti käyttöön Uno Cygnaeuksen syntymäpäivänä, 12. lokakuuta 1925, ja oppilaat oli juhlan vuoksi vapautettu koulutyöstä.³² Ennen koulun juhlasalissa pidettyä iltajuhlaa, kaikki kaupungin kansakoululaiset opettajineen veivät laulu- ja kukkatervehdyksensä Cygnaeuksen patsaalle. Ryhmä lapsia asettui patsaan ympärille kohottaen siniristiliput, ja kaikki lauloivat kansakoulun isälle omistetun laulun. Perinteistä Cygnaeuksen päivän viettoa ylevöitti tietysti kaupungin laidalla odottava uusi koulutalo, mikä korostui myös koulun johtajaopettajaksi valitun Martti Korpilahden pitämässä puheessa. Hän lausui seuraavaa:³³

”[– –] Olen varma siitä, että Uno Cygnaeus, jos hän vielä eläisi, olisi ensimmäinen iloitsemaan sen uljaan koululinnan vuoksi, mikä on luotu meidän käytettäväksemme. Hän iloitsisi totisesti siitä, että se kaupunki, jonka pienen piirin sisällä hän niin kauan vaikutti, on nyt niin suurenmoisesti tunnustanut kansakoulutyön arvon rakentamalla sille työlle upeimman rakennuksensa. Ja ehkei hän pahastuisi siitäkään, että koulu kantaa hänen nimeään. [– –]”

Cygnaeuksen patsaalla käynti oli Jyväskylän kouluissa jo vakiintunut tapa,³⁴ ja siitä tuli myös uuden kansakoulun jokasyksyinen perinne. Sitä varten harjoiteltiin isänmaallisia ja Uno Cygnaeusta kunnioittavia lauluja, joita kaikki Jyväskylän kansakoulujen oppilaat ja opettajaseminaarin opiskelijat sitten lauloivat patsaan juurella – yleensä opettaja Korpilahden johdolla. Cygnaeuksen koulua 1920-luvun lopulla käynyt kotiseutuneuvos Taito Mörk on muistellut,

että lokakuussa järjestetyssä tilaisuudessa puhalsi aina kylmä tuuli, eikä kastumiseltakaan välttynyt. ”Mutta olla vaan piti ja Maamme-laulu laulaa.”³⁵

Kuva: Cygnaeuksen kansakoululaisten ja Jyväskylän Kasvatusopillisen korkeakoulun opiskelijoiden tervehdyskäynti Cygnaeuksen patsaalla (Jyväskylän kaupunginarkisto).

³² Cygnaeuksen koulun II luokan päiväkirja 1925–1926

³³ Sisä-Suomi 13.10.1925, 1

³⁴ Sisä-Suomi 13.10.1926, 2

³⁵ Sironen (2003), 132

”Kansakoululaisten tervehdys Cygnaeus-patsaalla” (san. Martti Korpilahti):³⁶

Kaukana on kesän kauniit päivät,
hohde auringon ja tuoksu maan;
kukat, lintuin laulut, kaikki jäivät,
talvi jo tuo tuiskut tullessaan.

Tuota emme sentään tänään muista,
tuskin tullessamme näimmekään,
että lehdet oli poissa puista,
ettei hehkunutkaan kirkas sää.

Kevät rinnassa ja riemumiellä
Sulle laulamaan niin riennettiin!
Oi, jos kuulisit nyt Sinä siellä
kiitoksen, mi puhkee säveliin!

Paljon syytä onkin meillä kiittää,
parhaat kiitoksemme Sinä saat,
sanat, säveleet ei tahdo riittää,
– niin on meillä rinnat riemukkaat!

Siitä, että uusi koulu nousi
laitaan Sulle tutun kaupungin,
josta kerran kädessäsi jousi
nuolet singoit eri suuntiin,

siitä myös me Sua kiittelemme,
”Kansakoulun Isä”, Cygnaeus;
muistoasi siunaa aatoksemme
sekä lämmin lapsen rakkaus!

³⁶ Oksala (1949), 208

Johtajaopettaja Martti Korpilahti

Cygnaeuksen koulun ensimmäinen johtajaopettaja Martti Ilmari Korpilahti (1886–1938) oli kuoronjohtaja ja säveltäjä, jota kutsutaan myös Keski-Suomen kotiseuturunoilijaksi. Hän oli käynyt koulunsa Jyväskylän lyseossa ja valmistunut kansakoulunopettajaksi Jyväskylän

seminaarista vuonna 1910. Korpilahti oli toiminut myös Puistokadun koulun johtajaopettajana ennen siirtymistään Cygnaeuksen koulun johtajaopettajaksi vuonna 1925.³⁷

Kuva: Martti Korpilahti nykyisen Normaalikoulun edustalla (Jyväskylän kaupunginarkisto).

Martti Korpilahdella oli opettajan työnsä ohella merkittävä rooli kaupungin musiikkielämässä. Hän esimerkiksi toimi muutaman vuoden ajan mieskuoro Sirkkojen johtajana ja perusti Jyväskylän suojeluskunnan sekakuoron. Hän kirjoitti useita laulukokoelmia ja laulusuomennoksia, sekä teki jopa joitakin omia sävellyksiä.³⁸ Musiikki näkyi vahvasti Korpilahden kasvatustyössä, ja hän kirjoittikin paljon koululauluja, joiden teemoissa korostuu kotia, uskontoa ja isänmaata kunnioittava arvomaailma. Myös synnyinseudun ja luonnon arvostaminen ovat lauluissa vahvasti läsnä. Hänen tunnetuimpia sanoituksiaan ovat ”Keski-Suomen kotiseutulaulu” ja ”Laulu synnyinseudulle”, joka tunnetaan nykyään Aulis Raitalan säveltämänä Harjun iltasoittona. Lisäksi Korpilahti on suomentanut muun muassa joululaulut ”Heinillä härkien kaukalon” ja ”Sylvian joululaulu”.³⁹

Martti Korpilahti toimi Cygnaeuksen koulun johtajaopettajana, kunnes hänen oli sairauden vuoksi luovuttava tehtävästä viimeisenä elinvuonnaan 1938. Kansakoulutarkastaja A. V. Laitakari (1883–1954) on muistellut, miten Korpilahti koki elämäntyönsä opettajana ja kasvattajana: ”tämä tehtävä oli hänelle läheisin ja rakkain, se oli elämän kutsumus, jolle nuoruutensa päivinä antautumista hän milloinkaan ei ollut katunut.”⁴⁰ Martti Korpilahti kuoli syyskuussa 1938 kotonaan Korpilahdella.⁴¹

³⁷ Keski-suomalainen 27.9.1938, 3

³⁸ Keski-suomalainen 27.9.1938, 3

³⁹ Martio (2006), 62

⁴⁰ Oksala (1949), 33

⁴¹ Keski-suomalainen 27.9.1938, 3

Koulun arkea

Koulua käytiin kuutena päivänä viikossa, ja sunnuntaisin oli vapaapäivä. Koulupäivät alkoivat ylempien luokkien oppilailla kello kahdeksalta, kun taas ensimmäisen ja toisen luokan oppilaat tulivat kouluun yhdeksältä.⁴² Aiemmin myös alaluokat olivat aloittaneet koulutyönsä kahdeksalta, mutta vanhempien pyynnöstä niiden koulupäivien alkamista siirrettiin Jyväskylän kansakouluissa tunnilla myöhemmäksi lukuvuoden 1925–1926 alusta alkaen.⁴³ Alaluokilla opetusta oli 27 tuntia ja yläluokilla 30 tuntia viikossa. Kaikilla luokilla oli ensin kaksi aamutuntia, joiden jälkeen oli ruokatauko. Ruokatauko kesti ensimmäisen ja toisen luokan oppilailla yksi tai kaksi tuntia vuoropäivin, ja ylemmillä luokilla aina kaksi tuntia. Ruokatauon jälkeen koulupäivä jatkui iltapäivällä kahdesta neljään tuntia luokkatasosta ja päivästä riippuen.⁴⁴

Cygnaeuksen koulun ruokalassa tarjottiin koulupäivinä keittoruokia ja leipää.⁴⁵ Yleisimpiä ruokalajeja olivat luukeitto sekä kaurapuuro tai -velli.⁴⁶ Ruokalaan hyväksyttiin vain ne oppilaat, joilla ei ollut mahdollisuutta syödä kunnollista lounasta omassa kodissaan esimerkiksi vanhempien työssäkäynnin tai varattomuuden takia. Muut oppilaat kävelivät ruokatauon aikana koteihinsa syömään, satoi tai paistoi. Kouluruokala oli kaupungin ylläpitämä, ja siellä kävi Cygnaeuksen koulun oppilaiden lisäksi myös harjoituskoululaisia ja Puistokadun koulun oppilaita. Erityisesti Puistokadun kansakoululaisia harmitti kunnallisen keittolan siirtyminen vanhalta raatihuoneelta kauemmaksi uudelle kansakoululle, mutta siitä huolimatta Cygnaeuksen koulun keittola pysyi kaupungin ainoana vielä vuosia. Koulun alkuvuosina ruokalassa saattoi ilmetä kurittomuutta ja yleisiä häiriöitä, sillä ruokailun valvominen ei alkuun kuulunut lainkaan opettajien tehtäviin. He alkoivat saada siitä ylituntikorvausta vasta vuonna 1930.⁴⁷

Välitunneilla leikittiin ja pelattiin ulkona. Alaluokkien poikien suosikkipeli oli kiinniottoleikki ”pollari” ja tyttöjen keskuudessa suosittua oli pallon pelaaminen seinää vasten.⁴⁸ Muita suosittuja leikkejä olivat ”piiripolttonen”, ”vinkkipiilonen” ja ”viimeinen pari uunista ulos”. Myös ruutua hypättiin, ja isommat oppilaat pelasivat nelimaalia ja pitkäpalloa.⁴⁹ Välituntia valvovalla opettajalla oli joskus täysi työ saada oppilaat pysymään koulun alueella, sillä koulun ympäristössä ja kaupungissa oli useita houkuttelevia paikkoja, joihin ei olisi saanut lähteä omin luvin.⁵⁰ Esimerkiksi

⁴² Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁴³ Peltonen (1989), 89

⁴⁴ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁴⁵ Peltonen (1989), 131

⁴⁶ Autio (2003), s. 112

⁴⁷ Peltonen (1989), 89, 130–132

⁴⁸ Autio (2003), 110

⁴⁹ Peltonen (1989), 128

⁵⁰ Syväoja (2004), 151

nykyisen Oikokadun rinteet olivat oppilaiden mielenkiinnon kohteena, ja kerran koko koulu saikin kollektiivisen jälki-istuntorangaistuksen, kun joukko oppilaita oli välitunnilla karannut juoksentelemaan kyseistä katua pitkin. Myös koulun käymälää saatettiin huonolla säällä käyttää luvatta lämmittelypaikkana ja sateensuojana. Välituntien päätteeksi järjestäydettiin jonoon, jossa siirryttiin opettajan johdolla takaisin sisälle.⁵¹ Opettajat olivat tarkkoja jonon pysymisestä ehdottoman tiukassa järjestyksessä. Esimerkiksi Taito Mörk on muistellut vilkaisseensa kerran jonossa sivulleen ja saaneensa siitä hyvistä ankaran tukistuksen opettaja Katri Jalkaselta.⁵²

6. viikko. Torstaina *loka* kuun *8* p. 19*25*. *31*. työpäivä.

Tunnit.	Oppiaine.	Käsitelty kohta.		Opettaja.
		os.	os.	
9-10	Lukemista. Kirjoitusta.	Valteri pulassa.	Kotini.	T. Jussila.
10-11	Laskentaa.	Luvulla 30-40.		"
1-2	Laulua. Leikkiä.	Maamme.	Ent. leikkiä.	"
2-3	Kotitietoa. Kirjastusta.	Luokkahuoneemme mittojen mukaan.		"
Saapuvilla:		Poissa olivat:		
Poikia <i>24</i>				
Tyttöjä <i>18</i>				
Yhteensä <i>42</i> .		Muist.		

Kuva: Toisen luokan koulupäivä näytti esimerkiksi tältä (Cygnaeuksen koulun II luokan päiväkirja 1925–1926, Jyväskylän kaupunginarkisto).

Koulun opettajat

Oppitunnit olivat opettajajohtoisia ja perustuivat pitkälti kuuntelemiseen ja asioiden ulkoa opettelemiseen.⁵³ Cygnaeuksen koulussa jokaisella luokalla oli oma opettajansa, mutta käytännössä kovin yksilökohtaista opetusta ei suurien luokkakokojen vuoksi pystytty antamaan.⁵⁴ Ensimmäisenä lukuvuonna opettajia oli sijaisia lukuun ottamatta yhdeksän. Johtajaopettaja Martti Korpilahden lisäksi koulussa opettivat Tyyne Jussila, Jenny Forss, Anna Vuori, Tyyne Ruusala, Rauha Nikolainen, Akseli Markkanen, Katri Jalkanen ja Kalle Ukkonen, joka opetti poikien käsityötä sekä Cygnaeuksen

⁵¹ Autio (2003), 110–112

⁵² Sironen (2003), 128

⁵³ Autio (2003), 107

⁵⁴ Peltonen (1989), 117–118

että Puistokadun kouluissa.⁵⁵ Opettajat olivat työssään päteviä, sillä heistä suurin osa oli valmistunut seminaarista, useat vieläpä kaupungin omasta opettajaseminaarista. Monet opettivat Cygnaeuksen koulussa vuosikymmeniä, ja viimeiset alkuperäisistä opettajista aina vuoteen 1963 asti.⁵⁶

Opettajat olivat usein aktiivisia myös elämän eri osa-alueilla, ja he pyrkivät aktiivisesti kehittämään omaa ammattitaitoaan.⁵⁷ Esimerkiksi opettaja Anna Vuori tunnettiin tunnollisena ja työlleen omistautuneena opettajana, joka toimi uransa aikana myös useissa muissa tehtävissä ja oli jäsenenä sekä suojeluskunnan sekakuorossa että naiskuoro Vapuisa.⁵⁸ Opettaja Tyyne Ruusala puolestaan oli mukana niin Jyväskylän naisvoimistelijoiden toiminnassa kuin raittiustyössä ja kunnallisissa luottamustehtävissä. Hänet tunnettiin iloisesta ja valoisasta luonteestaan sekä tarmokkuudestaan opettajan työssä.⁵⁹ Opettajat toimivat myös aktiivisesti Jyväskylän Ympäristön Opettajayhdistyksessä, jonka toimintaa vilkastuttivat erityisesti johtajaopettaja Korpilahti ja kansakoulutarkastaja A. V. Laitakari.⁶⁰

Oppilaiden mieliin painuivat kuitenkin ennemminkin koulun kova kuri ja opettajien persoonalliset piirteet. Jos ei esimerkiksi ollut lukenut läksyjään, saattoi saada laiskanläksyä. Joidenkin opettajien kohdalla tämä tarkoitti sitä, että uusintakuulustelu tapahtui seuraavana aamuna ennen koulupäivän alkua opettajan kotona.⁶¹ Esimerkiksi opettaja Korpilahti tapasi usein läksynsä tekemättä jättäneitä oppilaita kotiovelaan kello seitsemältä aamulla. Jos osaaminen ei vielä kukaan tyydyttänyt, oppilaan täytyi tulla seuraavana aamuna kuudelta – ja kyllä siellä jotkut kävivät jo viideltä. Johtajaopettaja Martti Korpilahti sai oppilaiden keskuudessa lempinimen ”Korppu-Kalle”.⁶²

Koulun oppitunneilla vallitsi tarkka järjestys, ja kaikki oppilaat tiesivät, että heidän tuli istua suorassa, katsoa opettajaa ja pitää kädet luonnollisessa asennossa, eikä vääntelehtiä ympäriinsä. Vierustovereille ei saanut supista, ja opettajalle ei sopinut vastata ylenkatseisesti tai tottelemattomasti, sillä siitä seurasi nuhteita ja mahdollisesti joutuminen nurkkaan häpeämään.⁶³ Joskus opettaja saattoi tarttua tuntia häirinnyttä oppilasta kauluksista tai kurittaa muuten ruumiillisesti esimerkiksi antamalla luunapin. Ruumiillisen kurituksen ja jälki-istuntojen lisäksi häiriköivien oppilaiden käytösnumeroita laskettiin arvioinnissa.⁶⁴

⁵⁵ Cygnaeuksen koulun opetussuunnitelma 1925–1926

⁵⁶ Peltonen (1989), 119–120, 247

⁵⁷ Peltonen (1989), 122–123

⁵⁸ Opettajainlehti: kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti 12.2.1937, 10

⁵⁹ Sisä-Suomi 29.1.1946, 3

⁶⁰ Peltonen (1989), 122–123

⁶¹ Autio (2003), 109–110

⁶² Sironen (2003), 128–129

⁶³ Syväoja (2004), 128–131

⁶⁴ Autio (2003), 110

ABC – äidinkielen opetus kansakoulussa

Suuri osa oppitunneista oli äidinkielen tunteja: esimerkiksi ensimmäisestä luokasta aina neljanteen luokkaan asti kolmasosa tunneista oli äidinkielen opetusta.⁶⁵ Lukemisen ja kirjoittamisen harjoittelu alkoi ensimmäisellä luokalla äänneharjoituksista, joita koko luokka toisteli kuorona opettajan johdolla.⁶⁶ Pikkuhiljaa edettiin aakkosiin, joiden opettelu aloitettiin isoista kirjaimista: ensin opeteltiin helpot A-, I-, U-, M- ja N-kirjaimet, joista edettiin aina vaikeampiin S-, K-, P-, T- ja D-kirjaimiin. Isojen kirjainten jälkeen opeteltiin kirjoittamaan myös pienet kirjaimet, ja siitä edettiin lukemiseen ensin tavuttaen. Kirjoittamista harjoiteltiin kirjoittamalla vihkoihin yksittäisiä sanoja, joista useimmat olivat nimiä, kuten Risto, Kerttu, Yrjö ja Sirkka. Loppuvuodesta harjoiteltiin jo lauseiden kirjoittamista ja luettiin tavuttaen tarinoita, jotka liittyivät lasten elämään, ja joissa oli useimmiten selkeä opetus. Ensiluokkalaiset lukivat esimerkiksi kertomukset ”Nuken syntymäpäivä”, ”Todellista urheutta” sekä ”Luvaton leikki ja sen surulliset seuraukset”.⁶⁷

Toisella luokalla luettiin jo pidempiä tarinoita, joista monet jatkuivat useiden tuntien ja jopa viikkojen ajan jatkokertomuksina, joissa samat päähenkilöt seikkailivat. Esimerkiksi lokakuussa luettiin Valtteri-satuja ja marraskuussa Tupu ja Kurre -tarinoita. Kirjoittamistakin harjoiteltiin sanelun mukaan, ja toisella luokalla kirjoitettiin myös lyhyitä aineita esimerkiksi aiheesta ”Miksi aijon tulla” ja ”Aamulla luokassa”. Joskus toisen luokan opettaja Tyyne Jussila saattoi lukea tunnilla erityisen hyvän ainekirjoituksen, mutta usein hän kirjoitti luokan päiväkirjaan, että tunnilla oli ”huomautettu virheistä”.⁶⁸ Laajemmin ainekirjoitus alkoi kuitenkin vasta yläluokilla.⁶⁹

Kolmannesta luokasta eteenpäin äidinkielen opetukseen kuuluivat myös kaunokirjoitus, kielioppi ja oikeinkirjoitus, jota harjoiteltiin kirjoittamalla aineita.⁷⁰ Kieliopin opetus aloitettiin murteen ja yleiskielen eroista, josta siirryttiin vokaalin ja konsonantin käsitteisiin.⁷¹ Neljännellä luokalla harjoiteltiin sanaluokkia ja viidennellä suoraa kerrontaa ja kysymyslauseita. Oikeinkirjoituksen tunneilla kirjoitettiin usein aineita, joissa oppilaiden oli sanallistettava lähiympäristön piirteitä tai ajankohtaisia tapahtumia: esimerkiksi neljäsluokkalaiset kirjoittivat aineet aiheista ”Luokkahuoneeni” ja ”Kotiväkeni”, ja viidennen luokan opettaja Rauha Nikolainen laittoi oppilaansa heti syksyn alussa kirjoittamaan aineen ”Uusi koulutalomme”.⁷²

⁶⁵ Peltonen (1989), 97; Cygnaeuksen koulun I, II, III ja IV luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁶⁶ Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926; Syväoja (2004), 120

⁶⁷ Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926

⁶⁸ Cygnaeuksen koulun II luokan päiväkirja 1925–1926

⁶⁹ Peltonen (1989), 97

⁷⁰ Cygnaeuksen koulun III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁷¹ Cygnaeuksen koulun III luokan päiväkirja 1925–1926

⁷² Cygnaeuksen koulun IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

Kaikki opettelivat yläluokilla kirjoittamaan kaunokirjaimin, sillä sen katsottiin kehittävän käsialaa ja tyyliä.⁷³ Koukeroinen kaunokirjoitus oli kuitenkin monesti sekä opettajien että oppilaiden murheenkryyni, sillä oppilaiden tekstit olivat usein epäselviä ja vaikeasti luettavia. Epäselvyyteen saattoivat vaikuttaa myös mustetahrat, sillä koululaiset kirjoittivat kaiken mustekynällä. Sen jakaminen oppilaiden mustepulloiin oli toisinaan sotkuinen toimitus.⁷⁴

Lukutunneilla oppilaat osallistuivat aktiivisesti ääneen lukuun: alaluokkien lisäksi myös yläluokkalaiset harjoittelivat ja kehittivät ääntämistaitojaan välillä yksin, välillä kuorossa lukien. Joukosta erottuneesta väärästä ääntämyksestä sai heti huomautuksen opettajalta: esimerkiksi Martti Korpilahti oli tarkka oikeasta kielioopin mukaisesta ääntämyksestä ja siitä, ettei kukaan unohtanut tai paukauttanut liian kovaa sanojen loppukonsonantteja. Korpilahti laitatti oppilaansa lukemaan samat virkkeet yhä uudestaan niin, että kaikki oppivat välttämään murteellisuuksia ja ääntämään moitteettomasti. Korpilahden oppilaita ei siis myöhemmin ole muistettu ainakaan suullisen esitys- ja ääntämistaidon puutteesta.⁷⁵

Äidinkielen oppikirjoja olivat muun muassa Salon *Uusi aapinen*, Tarkiaisen *Koulutyössä* sekä *Valistuksen Isänmaallinen lukukirja*. Lisäksi luettiin Runebergin *Vänrikki Stoolin tarinoita* ja Topeliuksen *Maamme-kirjaa*.⁷⁶ Yläluokkien oppilaat saattoivat myös lainata lapsille suunnattuja kirjoja oppilaskirjastosta, jonka tarkoituksena oli innostaa lapsia lukuharrastuksen pariin. Oppilaskirjastossa oli yli 300 kirjaa,⁷⁷ joiden kannet oli suojattu ruskeilla ja siniharmailla papereilla, jotta ne kestäisivät oppilaiden käytössä mahdollisimman pitkään.⁷⁸

Nuotteja ja leikkilauluja

Cygnaeuksen koulussa musiikki oli alusta alkaen keskeinen osa lasten kasvatusta – olihan musiikki tärkeä osa johtajaopettaja Martti Korpilahden henkilökohtaista opetusfilosofiaa. Hänen mielestään kansakoulun laulutuntien tuli olla ”virkistäviä keitaita muiden aineiden rinnalla”. Tästä syystä musiikin teoriaa opetettiin Cygnaeuksen koulussa verrattain vähän, ja oppiminen tapahtui hauskojen ja lapsenomaisten laulujen kautta. Koska tällaisia musikaalisesti riittävän helppoja lauluja ei kuitenkaan ollut tarjolla kovinkaan paljon, Korpilahti kirjoitti ja sävelsi niitä itse.⁷⁹

⁷³ Peltonen (1989), 98

⁷⁴ Syväoja (2004), 120, 151

⁷⁵ Laitakari (1949), 35–36

⁷⁶ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

⁷⁷ Peltonen (1989), 128; Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

⁷⁸ Syväoja (2004), 81

⁷⁹ Laitakari (1949), 36

Ensimmäisen luokan oppilaat aloittivat lukuvuoden laululeikeillä, kuten ”*Jyrin, järin jauhinkivet*” ja ”*Piiri pieni pyörä*”. Syksyllä leikittiin lähiluonnon inspiroimia laululeikkejä, kuten ”*Oravan pesä*” ja ”*Pääskysten lähtö*”. Ylemmillä luokilla harjoiteltiin musiikin teoriaa, nuotteja ja kuorolaulua. Laulun opetus keskittyi perinteisiin koululauluihin, joiden teemat kytkeytyivät vahvasti suomalaiseen luontoon, uskontoon ja isänmaallisuuteen.⁸⁰ Martti Korpilahti ei kuitenkaan vastustanut uusimpia iskelmiäkään, vaan hänen tunneillaan saatettiin laulaa esimerkiksi ”*Asfalttikukkaa*”. ”Kuulette näitä kadulla kuitenkin. On paras, että minä opetan ne teille oikein”, hän oli sanonut, lisäten: ”ja siltä varalta, että kotona ihmetellään, pitää sanoa, että lyseon tuhmat pojat opettivat.”⁸¹

Opettajaa muistettiin vuosittain Martin nimipäivän aamuna 10. marraskuuta, kun Korpilahden oppilaat kerääntyivät hänen asuntonsa eteen Vaasankadulle ja lauloivat kotiseutulaulun ”*Laulu synnyinseudulle*”.⁸² Toki Cygnaeuksen koulussa arvostettiin suomalaisia säveltäjiä myös oman koulun ulkopuolelta: esimerkiksi Jean Sibeliuksen 60-vuotissyntymäpäivän kunniaksi koululla järjestettiin pieni juhlatilaisuus, jossa Korpilahti piti puheen päivän merkityksestä. Oppilaat lauloivat Sibeliuksen säveltämiä lauluja ja koulusta päästiin aikaisemmin kotiin.⁸³

Kohti joulua – uskonnollinen kasvatusta Cygnaeuksen koulussa

Uskonnon opetus oli tärkeä osa kansakoulun opetusta, vaikka sen opetusta olikin vain kahdesta neljään tuntia viikossa.⁸⁴ Uskonnon tunnit sijoituivat aina päivän ensimmäisiksi. Ensiluokkalaisten uskonnonopetus keskittyi Uuden Testamentin kertomuksiin Jeesuksen toiminnasta, mutta toisen luokan oppilaat tutustuivat myös Vanhan Testamentin patriarkkojen ja profeettojen vaiheisiin. Samat tutut Raamatun kertomukset toistuivat jossain määrin joka vuosiluokalla, mutta joka vuosi tuli myös uusia kertomuksia.⁸⁵ Viidennen luokan oppilaat lukivat kristinoppia, eli opettelivat Katekismuksessa olevia luterilaisen uskon pääkappaleita, jotta he oppisivat itse vastaamaan kysymyksiin ”mitä vaikuttaa Jumalan tunteminen” ja ”mitä on Pyhä Raamattu”.⁸⁶ Kuudennella luokalla käytiin läpi Uusi Testamentti eri evankeliumien mukaan ja luettiin kristinoppi loppuun.⁸⁷

⁸⁰ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁸¹ Sironen (2003), 132–133

⁸² Sironen (2003), 132

⁸³ Keskisuomalainen 9.12.1925, 2

⁸⁴ Peltonen (1989), 96–97; Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁸⁵ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁸⁶ Cygnaeuksen koulun V luokan päiväkirja 1925–1926

⁸⁷ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

Kansakouluopetuksen päämääränä oli kristillinen elämänkatsomus, ja uskonto vaikutti vahvasti myös muiden oppiaineiden oppisisällöissä.⁸⁸ Usein samaan uskonnon tunneilla käsiteltyyn teemaan liittyviä asioita käytiin läpi myös muilla oppitunneilla. Esimerkiksi kun toinen luokka luki kertomusta Mooses-lapsesta, he piirsivät piirustustunneilla kuvan aiheesta ”Mooses löydetään”. Korpilahden kolmasluokkalaiset puolestaan lukivat alkusyksystä luomiskertomuksen tapahtumista ja harjoittelivat samalla musiikin tunneilla seuraavaa laulua:⁸⁹

”Ken on luonut sinitaivaan” (san. Mikael Nyberg):⁹⁰

Ken on luonut sinitaivaan,
viherjäisen metsän ken?
Ken on suonut kauneuden
kukkasille niittyjen?
Jumala on kaiken luonut,
Jumala on kaiken suonut.
Iloks ihmisille tuonut
niin kuin isä lapsilleen.

Joulua kohden kaikki luokat kävivät uskonnon tunneilla läpi Joosefin ja Marian matkan Betlehemiin ja Jeesus-lapsen syntymän. Joulun tähti, enkelit, paimenet, kuningas Herodes ja Itämaan tietäjät tulivat kaikille lapsille kansakoulun aikana tutuiksi. Myös muilla oppitunneilla oli ohjelmassa joulupuuha: alaluokilla leikittiin joululeikkejä sekä tutustuttiin jouluaskareisiin ja perinteisiin. Ensiluokkalaisten piirustustunnit kuluivat joulukortteja piirrellen sekä ja kuusenkoristeita askarellen. Toisen luokan oppilaat puolestaan kirjoittivat joulurunoja. Yläluokkalaiset lukivat joulukertomuksia ja neljännen luokan oppilaat kirjoittivat aineet *”Kirkkomatkani”* ja *”Jouluaatto kotonani”*.⁹¹

Kaikki oppilaat harjoittelivat laulutunneilla joululauluja tulevaa joulujuhlaa varten,⁹² ja sen valmistelu tuottikin koulussa virkistystä ja vaihtelua niin oppilaille kuin opettajillekin.⁹³ Ala- ja yläluokkien joulujuhlat järjestettiin eri päivinä.⁹⁴ Esiintyminen omille vanhemmille ja juhlasaliin

⁸⁸ Peltonen (1989), 97

⁸⁹ Cygnaeuksen koulun I ja II luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁹⁰ Vahvike.fi

⁹¹ Cygnaeuksen koulun I, II ja IV luokan päiväkirjat 1925–1926

⁹² Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁹³ Laitakari (1949), 38

⁹⁴ Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926

pakkautuneelle yleisölle jännitti pieniä alaluokkalaisia, ja muutamat yläluokkienkin oppilaat pohtivat omaa puheenvuoroa odottaessaan, että muistuvatko vuorosanat varmasti mieleen.⁹⁵ Pitkän ja työntäyteisen syksyn jälkeen oppilaat saivat kuitenkin viettää lähes neljä viikkoa joululomaa vailla koulutehtäviä.⁹⁶ Monen mielessä kaikuikin varmasti pitkin loppusyksyä laulutunneilla harjoiteltu johtajaopettajan runoilema laulu, jonka sanat kertovat koululaisten riemusta joululoman alkaessa:

”Joulumarssi” (san. Martti Korpilahti):⁹⁷

Hei, nyt on hauska joulu, soi laulu huoleton!
 Nyt syksyn raskas koulu vain muisto meille on!
 Taas liian tiukat läksyt pois päästä panna saa,
 ja turhat kiellot äksyt voi tyyten unhoittaa!
 On joulu sentään toista kuin kaikki juhlat muut!
 Siis kuusi, loista, loista kun laulaa naurusuut!

Liikuntaa ja talven huveja

Joululoma päättyi tammikuun 14. päivä, jolloin lapset palasivat takaisin kouluun. Kevätlukukauden aikana he pääsivät nauttimaan talven huveista välituntien lisäksi myös oppitunneilla: esimerkiksi opettaja Jenny Forss vei ensiluokkalaisensa laskemaan mäkeä, ja välillä kaikki alakoululaiset pääsivät opettajiensa johdolla luistinradalle. Lisäksi koululaiset pääsivät osallistumaan hiihtokilpailuihin,

jotka järjestettiin maaliskuun alussa Hippoksella.⁹⁸ Oman koulun hiihtokunnian puolustaminen oli tärkeää sekä lapsille että opettajille.⁹⁹

Kuva: Cygnaeuksen koulun kuudennen luokan oppilaita helmikuussa 1926 (Jyväskylän kaupungin arkisto).

⁹⁵ Peltonen (1989), 128

⁹⁶ Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926

⁹⁷ Korpilahti (1926), 5

⁹⁸ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

⁹⁹ Syväoja (2004), 153

Koululaisten mäenlasku aiheutti muille kaupunkilaisille välillä jopa niinkin paljon päänvaivaa, että sanomalehti *Keskisuomalaisessa* julkaistiin uutinen ”Kaduilla laskettelemisen vaarat”. Kirjoituksessa annettiin ”vakava varoitus” Cygnaeuksen koulun lapsille, jotka olivat ”mäenlaskullaan tehneet Bäckströmin kulmalta Mäki-Mattiin johtavan tien sikäli liukkaaksi, että useita kuperkeikkoja on jo sattunut vanhemmille ihmisille ja kävely kadulla on kuin kulkemista liukkaalla jäällä”.¹⁰⁰

Talviaiheita toistettiin myös muilla oppitunneilla. Esimerkiksi ensimmäinen luokka piirsi kuvia hiihtokilpailuista ja leikkasi paperista lumiukkoja. Toinen luokka opetteli ulkoa runon ”Luistelemaan” ja neljännellä luokalla luettiin ”Suksimiesten laulua”. Laskiainen oli koko koulussa lupapäivä, eli vapaapäivä, joita myönnettiin tasaisesti pitkin vuotta. Esimerkiksi pääsiäisenä vapaata oli kiirastorstaista seuraavan viikon tiistaihin.¹⁰¹ Hiihtoloma kansakouluihin saatiin kuitenkin vasta 1930-luvun puolivälissä, ja silloinkin osa siitä hiihdettiin opettajan ohjauksessa.¹⁰²

Kuva: Martti Korpilahti luokkineen hiihtoretkellä (Valokuvaamo Päijänne, Keski-Suomen museo).

Kansakoulujen liikuntakasvatus kehittyi 1920-luvulla voimistelusta kuntourheilun suuntaan kansallisen urheilukulttuurin kasvun mukana. Suomalaisten menestys kansainvälisissä urheilukilpailuissa toi kilpaurheiluninnostuksen myös kouluihin, joiden liikuntatunteja alettiin lisätä ja monipuolistaa. Jyväskylässä alaluokat alkoivat perinteisen voimistelun lisäksi pelata nelimaalia ja yläluokat pesäpalloa. Talvella opeteltiin hiihtoa, luistelua ja mäkihyppyä. Syys- ja kevätkausina

¹⁰⁰ Keskisuomalainen 20.11.1925, 2

¹⁰¹ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

¹⁰² Peltonen (1989), 92

puolestaan yleisurheilua ja ”potkupalloa”. Joukkuelajien määrää lisättiin erityisesti poikien liikunnassa, sillä niiden katsottiin olevan erinomaisia myös sosiaalisen kasvatuksen kannalta. Liikunnan opetus oli kuitenkin hyvin sukupuolittunutta, ja tyttöjen liikunta keskittyi edelleen enemmän voimisteluun.¹⁰³ Varsinainen liikunnan opetus alkoi vasta yläluokilla. Sitä ennen liikunta oli kaikille yhteistä musiikkikasvatusta, joka toteutettiin laulaen ja leikkien.¹⁰⁴

Isänmaallisuutta, historiaa ja suurmiehiä

Opettajan ihanteellisena tavoitteena oli kansakoululaitoksen johtosäännön mukaan ”kehittää oppilaista siveellisiä, isänmaataan rakastavia ja toimeliaita yhteiskunnan jäseniä”.¹⁰⁵ Myös johtajaopettaja Korpilahti totesi Cygnaeuksen päivän puheessaan, että koulutyö on ”työtä isänmaan puolesta ja kunniaksi”.¹⁰⁶ 1920-luvulla Suomi oli vielä nuori tasavalta, jonka kansallista identiteettiä vasta rakennettiin ja yhtenäistettiin.¹⁰⁷ Tämä näkyi vahvasti myös kansakoulujen opetuksessa. Etenkin uskonnon, äidinkielen, maantiedon ja historian opetuksella pyrittiin herättämään lapsissa isänmaanrakkautta. Nämä aineet kietoutuivat osittain yhteen esimerkiksi äidinkielen oppikirjana toimineessa Topeliuksen *Maamme-kirjassa*, joka sisälsi lukukappaleita niin Suomen maantieteestä, luonnonoloista, historiasta kuin kansastakin.¹⁰⁸ *Maamme-kirja* selitti lapsille muutamien opettavaisten tarinoiden avulla, mitä ”isänmaa” ja ”kansaa” tarkoittavat, ja lopulta niin kirjan ihmettelevä ja kyselevä lapsi kuin kansakoululainenkin oivalsi sen.¹⁰⁹

”Nyt sen ymmärrän. Tämä maa on minun isänmaani. Jos nimitän sitä suomenkielellä Suomenmaaksi tai ruotsalaisella nimellä Finland, on se kuitenkin aina sama maa. Kaikki sen pojat ja tyttäret ovat yksi kansa, puhukoot mitä kieltä hyvänsä. Jumala on heidät monta sataa vuotta yhdistänyt samaan kotimaahan, samojen lakien ja hallinnon alle. [– –] He ovat maanmiehiä, veljiä ja sisaria kaikiksi ajoiksi. Heillä ei ole kahta, vaan yksi isänmaa. He eivät myöskään ole kahta kansaa, vaan yksi kansa. [– –]”¹¹⁰

Erityisesti historian opetuksella pyrittiin vahvistamaan lapsissa isänmaallisuutta ja lujittamaan maanpuolustustahtoa.¹¹¹ Historian opetus alkoi viidennellä luokalla yleisestä historiasta,

¹⁰³ Syväoja (2004), 123; Peltonen (1989), 107

¹⁰⁴ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹⁰⁵ Peltonen (1989), 97

¹⁰⁶ Sisä-Suomi 13.10.1925, 1

¹⁰⁷ Heikkinen & Leino-Kaukiainen (2011), 20

¹⁰⁸ Syväoja (2004), 192–193

¹⁰⁹ Topelius (1905), 3–15

¹¹⁰ Topelius (1905), 12

¹¹¹ Peltonen (1989), 105

joka käsitti ajanjaksot ”historian takaisesta ajasta” aina ”vanhimpien sivistyskansojen”, eli kreikkalaisten ja roomalaisten aikaan. Rooman tuhoutumista ja kristinuskon leviämistä käsittelevien kappaleiden jälkeen siirryttiin kuitenkin opiskelemaan Suomen historiaa.¹¹² Kuudennella luokalla ei luettu enää ollenkaan yleistä historiaa, vaan keskityttiin täysin Suomen historian opiskeluun.¹¹³

Historian oppikirjoina toimivat Sarvan ja Mantereen *Kansakoulun yleinen historia* ja *Kansakoulun Suomen historia*.¹¹⁴ Lisäksi historiassa opetusvälineinä toimivat kuvataulut, joilla havainnollistettiin historiallisia tapahtumia.¹¹⁵ Oppilaat tekivät tunneilla hakuteosten avulla lyhyitä esitelmiä historiallisista aiheista tai henkilöistä. Opettajille historian opettaminen saattoi toisinaan olla haasteellista, sillä usein kansakoululaisia kiinnostivat enemmänkin seikkailullista hohdetta sisältäneet historian tapahtumat kuin valtiolliset ja yhteiskunnalliset kehityskulut.¹¹⁶ Lasten oli välillä vaikea hahmottaa ja arvioida itselleen etäistä historiallista elämää.¹¹⁷ Myöhempinä vuosina Jyväskylässä poistettiin yleisen historian osuus historian opetuksesta lähes kokonaan, ja sen tilalle tuli enemmän Jyväskylän kaupungin, Keski-Suomen ja Suomen historiaa.¹¹⁸

Isänmaallisuus näkyi kansakoulussa myös kansallisten suurmiesten merkkipäivien juhlinnalla. Suomalaista identiteettiä kirjoituksillaan tai toiminnallaan rakentaneita suurmiehiä nostettiin juhlinnan lisäksi lasten huomion kohteiksi osana tavallista opetusta.¹¹⁹ Esimerkiksi neljännen luokan oppilaat lukivat lukutunneilla kertomukset ”*Sammatin poika*” ja ”*Pernajan poika*”, joilla viitataan Elias Lönnrotiin ja Mikael Agricolaan.¹²⁰ Cygnaeuksen koulussa, kuten myös useimmissa muissa kansakouluissa tuohon aikaan, oli laitettu Uno Cygnaeuksen rintakuva kunniapaikalle juhlasaliin sekä koulun pääportaikkoon.¹²¹ Cygnaeuksen ja Sibeliuksen merkkipäivien lisäksi koulussa huomioitiin myös J. L. Runeberg, jonka kunniaksi järjestettiin 5. helmikuuta iltapäivällä pieni juhla. Lisäksi J. V. Snellmanin syntymäpäivänä 12. toukokuuta lapset saivat iltapäivän tunnit vapaaksi. Useimmille Runeberg oli tuttu esimerkiksi runon ”*Saarijärven Paavo*” kautta,¹²² mutta Snellmanin päivän merkitys jäi kuitenkin monille kansakoululaisille hämäräksi.¹²³

¹¹² Cygnaeuksen koulun IV luokan päiväkirja 1925–1926

¹¹³ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹¹⁴ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹¹⁵ Syväoja (2004), 196

¹¹⁶ Peltonen (1989), 105–107

¹¹⁷ Syväoja (2004), 197

¹¹⁸ Peltonen (1989), 105

¹¹⁹ Syväoja (2004), 215–216

¹²⁰ Cygnaeuksen koulun IV luokan päiväkirja 1925–1926

¹²¹ Syväoja (2004), 224; Cygnaeuksen koulun kokoelma

¹²² Cygnaeuksen koulun II, IV ja V luokan päiväkirjat 1925–1926

¹²³ Syväoja (2004), 220

Kuva: Cygnaeuksen koulun juhla- ja voimistelusalii. Puhujankorokkeen päällä on Uno Cygnaeuksen rintakuva (Jyväskylän kaupunginarkisto).

Käytännöllisiä oppeja kansakoululaisille

Kansakoulun opetuksessa pyrittiin aktivoimaan oppilaissa omatoimisuutta ja kannustamaan heitä tekemään itse havaintoja kaikesta ympärillä olevasta.¹²⁴ Teollistuvassa maailmassa käytännöllisten oppiaineiden merkitys kasvoi.¹²⁵ Esimerkiksi laskennon tunneilla pyrittiin opiskelemaan käytännön elämässä tarvittavia laskuja, ja monet laskuesimerkit liittyivät oppilaiden omaan kokemuspiiriin.¹²⁶

Ensiluokkalaiset aloittivat laskennon harjoittelemisen käymällä luvut 1–10 yksitellen läpi ja harjoittelemalla sen jälkeen päässälaskua luvuilla 1–20. Toisen luokan oppilaat ehtivät vuoden aikana lukuun 100. He laskivat jaksollisia laskuja ja opettelivat keväällä lukujen 1–10 ”kertomatauluja”.¹²⁷ Kolmas- ja neljäsluokkalaiset laskivat neljällä eri laskutavalla, eli yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskutavoilla. Viides- ja kuudesluokkalaiset harjoittelivat murtolukuja. Lisäksi kuudesluokkalaisilla oli mittausoppia, jossa käytettiin oppikirjana Merikosken *Valistuksen mittausoppia kaupunkien kansakouluille*.¹²⁸ Laskennon oppikirjat sen sijaan olivat Jyväskylän seminaarin johtajan Nestor Ojalan laatimia, ja niistä tuli tuttuja niin monille sukupolville, että sanonta ”Ojalan laskuopin mukaan” vakiintui koululaisten käyttöön.¹²⁹ Ojalan merkityksestä Jyväskylässä kertoo esimerkiksi se, että kun hän kuoli keväällä 1926, koululaiset saivat hänen hautajaistensa johdosta lupaa 30. huhtikuuta iltapäivän tuntien ajaksi.¹³⁰

¹²⁴ Peltonen (1989), 94

¹²⁵ Syväoja (2004), 120–121

¹²⁶ Peltonen (1989), 104; Syväoja (2004), 121

¹²⁷ Cygnaeuksen koulun I ja II luokan päiväkirjat 1925–1926

¹²⁸ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹²⁹ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926; Jyväskylän yliopiston taidekokoelma

¹³⁰ Cygnaeuksen koulun I ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

Kansakoulun reaaliaineiden opetuksen perustana toimi 1920-luvulla ympäristöopetus. Alaluokilla siihen kuului havainto ja kotiseutuoppi sekä piirustus, joille tarkoitetuilla oppitunneilla tutustuttiin lasten elinympäristön tapahtumiin ja luonnossa havaittaviin asioihin.¹³¹ Tunneilla tuli tutuiksi niin kuluvaan vuodenaikaan liittyvät työt, kuin lähiympäristön eläimet ja juhlat, kuten joulu, pääsiäinen ja vappu. Tunneilla tehtiin välillä retkiä pihalle ja lähiympäristöön, ja sen lisäksi havaittuja asioita piirrettiin tai askarreltiin paperileikkauksena tai muovailutöinä. Esimerkiksi toisen luokan kotiseutuopin tunneilla tutkittiin uutta koulurakennusta sisältä ja ulkoa, Mäki-Matin katuja ja Jyväskylän merkkirakennuksia sekä ”teitä täältä muuhun maailmaan”.¹³²

Alaluokkien opetus valmisti yläluokkien maantiedon opetukselle. Maantiedon tunneilla matkusteltiin pitkin karttoja ja täytettiin työkirjojen tyhjiin karttoihin paikkojen nimiä.¹³³ Lisäksi opetuksessa käytettiin apuna kuvataulusarjoja, joissa kuvattiin maisemia eri puolilta Suomea, mutta myös teknistyvää ja kaupungistuvaa Suomea. Kaikilla lapsilla ei ollut mahdollisuutta matkustella vielä edes kotimaassa, joten maantiedon tunnit ja kuvataulut antoivat heille mahdollisuuden tehdä mielikuvitusmatkoja. Monet kuvataulujen kuvat syöpyivät lasten mieliin opettajan kertoessa niistä.¹³⁴ Esimerkiksi Martti Korpilahti oli matkustellut paljon niin Suomessa kuin ulkomaillakin, ja sen ansiosta hän oli hyvä elävöittämään lukukirjassa lyhyesti kerrotut asiat niin, että oppilaat saattoivat kuvitella paikat silmiensä eteen.¹³⁵

Kolmasluokkalaiset tutustuivat Suomen maantieteeseen alkaen rajanaapureista ja siirtyen siitä rannikon ja yksittäisten vesistöjen tutkimiseen. Neljäsluokkalaiset opettelivat Euroopan rajat, vesistöt, vuoret ja säät sekä kävivät läpi Euroopan maat ja kansat alkaen Itä-Euroopasta ja siirtyen siitä Pohjoismaihin ja Länsi-Eurooppaan.¹³⁶ Viidesluokkalaiset kävivät läpi muut mantereet ja kuudennen luokan oppilaat opiskelivat jälleen Suomen maantiedettä. Maantiedon oppikirjana käytettiin Jotunin *Kansakoulun maantiedettä*. Maantiedon lisäksi oli myös luonnontiedon opetusta, johon kuului viidennellä luokalla eläinoppi, ”ihmisruumiin rakennus ja hoito” sekä raittiusopetus. Kuudesluokkalaisten luonnontiedon tunneilla käytiin läpi kasvioppi, fysiikka ja kemia.¹³⁷

Yläluokkien piirustustunneilla harjoiteltiin ensin piirtämään muotoja, mistä siirryttiin haastavampaan esineiden, henkilöiden ja maisemien piirtämiseen.¹³⁸ Kolmasluokkalaiset aloittivat

¹³¹ Peltonen (1989), 101

¹³² Cygnaeuksen koulun I ja II luokan päiväkirjat 1925–1926

¹³³ Peltonen (1989), 101, 104

¹³⁴ Syväoja (2004), 197

¹³⁵ Laitakari (1949), 37

¹³⁶ Cygnaeuksen koulun III ja IV luokan päiväkirjat 1925–1926

¹³⁷ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹³⁸ Peltonen (1989), 107

muotojen harjoittelemisen ympärystä, jonka avulla piirrettiin esimerkiksi lautanen ja omena. Neljäsluokkalaiset opettelivat käyttämään värejä ja piirsivät siluetteja luokahuoneesta löytyvistä asioista, kuten mustepulloista. Viidennen luokan piirustustunneilla tutustuttiin viivaperspektiiviin ja piirrettiin esineen toiselle esineelle heittämiä varjoja.¹³⁹ Kuudesluokkalaiset puolestaan harjoittelivat edistyneempiä viivain- ja projektioitehtäviä.¹⁴⁰

Kuva: Piirustustunti Cygnaeuksen koulussa. Taustalla opettaja Martti Korpilahti (Jyväskylän kaupunginarkisto).

Lasten muoto- ja kauneudentajua pyrittiin edistämään myös käsityön opetuksella, jonka tavoitteena oli edistää lapsien työkykyä ja kehittää heissä halua työhön.¹⁴¹ Alakoulussa kaikilla oli yhteiset käsityötunnit, mutta yläkoulussa ne olivat tytöille ja pojille erikseen.¹⁴² Ensiluokkalaiset neuloivat patalappujaan koko lukuvuoden,¹⁴³ mutta toisen luokan oppilaat ehtivät tehdä jo useampia käsitöitä vuoden aikana: he neuloivat ja virkkasivat lapasia, esiliinoja ja kaulaliinoja opettajansa Tyyne Jussilan johdolla. Yläluokilla tyttöjen käsityössä opittiin neulomaan sukkia ja ompelemaan paitoja.¹⁴⁴ Poikien käsityötä kutsuttiin veistoksi,¹⁴⁵ ja tunneilla valmistettavat käyttö- ja tarve-esineet valittiin oppilaiden kykyjen mukaan.¹⁴⁶ Käsityön opetus tuki koulun muuta havainto-opetusta, ja se oli monien oppilaiden mielestä kiinnostavin oppiaine. Myös kodeissa pidettiin hyödyllisenä, että lapsille opetetaan käsityötä.¹⁴⁷

¹³⁹ Cygnaeuksen koulun III, IV ja V luokan päiväkirjat 1925–1926

¹⁴⁰ Peltonen (1989), 108

¹⁴¹ Syväoja (2004), 121

¹⁴² Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹⁴³ Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926

¹⁴⁴ Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹⁴⁵ Syväoja (2004), 151

¹⁴⁶ Peltonen (1989), 107

¹⁴⁷ Syväoja (2004), 122

Opettaja Tyyne Jussila

Opettaja Tyyne Jussila os. Lohi (1875–1943) siirtyi lukuvuoden 1925 alussa Puistokadun koulusta Cygnaeuksen kouluun, missä hän toimi opettajana vuoteen 1930 asti. Jussila vaikutti myös kaupungin musiikkielämässä johtaen vuosina 1917–1924 naiskuoro Vappuja. Tässä toimessa häntä arvostettiin älykkäänä ja ystävällisenä ihmisenä, johon nuoret helposti kiintyivät. Myös opettajana hän oli äidillinen ja oppilaat pitivät häntä suuressa arvossa. Hän ymmärsi, jos pienet koululaiset sattuivat myöhästymään päivän ensimmäiseltä oppitunnilta, eikä torunut heitä. Tämä johti jopa siihen, että alaluokkien tytöt kilpailivat siitä, kuka ehti koulumatkalla ensimmäisenä opettajan käsipuoleen roikkumaan.¹⁴⁸

Tyyne Jussilan aviomies Juho Jussila (1874–1947) toimi Jyväskylän seminaarin poikaharjoituskoulun johtajaopettajana,¹⁴⁹ mutta parhaiten hänet tunnetaan puulelutehtailijana, jonka käsialaa ovat muun muassa Hakka-lelu ja Fortuna-peli. Juho Jussilan mielenkiinto käsitöiden opetusta kohtaan vaikutti myös kansakoululaitoksen käsityöajatteluun, jota hän oli aktiivisesti

kehittämässä. Hän kirjoitti muun muassa ”ohjekirjan poikien käsityön järjestämiseksi kansakouluissa”.¹⁵⁰

Tyyne Jussila oli yhtä lailla taitava käsitöiden harrastaja, ja hänen oppitunneillaan harjoiteltiin muun muassa langan kerimistä ja neulomista.¹⁵¹ Juho Jussila on muistellut vaimonsa taidonnäytteitä seuraavasti: ”[– –] kun puolisoni kaunisti kotimme omilla valmistamilla kudonnaisilla ja ompeluksilla, oli ensimmäinen kotimme suurin piirtein omavarainen [– –]”.¹⁵²

Kuva: Juho ja Tyyne Jussila lapsineen kotiportaillaan Kramsunkadulla (Antti Pänkäläinen 1944, Keski-Suomen museo).

¹⁴⁸ Hyytiäinen, Talja & Vuorinen (2001), 83–84

¹⁴⁹ Hyytiäinen, Talja & Vuorinen (2001), 52

¹⁵⁰ Hyytiäinen, Talja & Vuorinen (2001), 27–28

¹⁵¹ Cygnaeuksen koulun II luokan päiväkirja 1925–1926

¹⁵² Hyytiäinen, Talja & Vuorinen (2001), 33

Jo joutui armas aika – lukuvuoden päättymisen ja kesäloma

Tavallisesta poikkeavat oppitunnit olivat aina merkkitapauksia. Esimerkiksi kansakouluntarkastajan vierailun myötä myös opettajien koulupäivä muuttui jännittäväksi, sillä tarkastaja kiersi luokissa tarkkailemassa opetusta ja yleisiä olosuhteita.¹⁵³ Jyväskylässä kansakouluntarkastajan virkaa hoiti vuodesta 1925 lähtien A. V. Laitakari.¹⁵⁴ Lukuvuoden aikana käytiin myös kaksi kertaa ”elävissä kuvissa” katsomassa filmit ”Sivistyksen rajojen ulkopuolella” ja Conan Doylen ”Kadonnut maailma”. Ensimmäisen luokan oppilaat keskustelivat elokuvan katsomisen jälkeen opettajansa Jenny Forssin kanssa sen hauskimmista kohdista. Lisäksi sekä syksyllä että keväällä tehtiin huviretkiä

koulun ympäristöön, muun muassa Nisulan Hongikkoon. Ennen kesälomaa oppilaat tekivät vielä keväisen huvimatkan läheiselle Vasikkalammelle.¹⁵⁵

Kuva: Cygnaeuksen koulun oppilaita huviretkellä (Jyväskylän kaupunginarkisto).

Yksi lukuvuoden merkkitapauksista oli äitienpäivänä äideille järjestetty juhla, jossa pikkutyöt esittivät soman laululeikin, ja opettaja Katri Jalkanen ohjasi yläluokkien oppilaiden lauluesitystä. Lisäksi muutama oppilas esitti juhlassa lausuntoa äideille, ja juhlapuheiden jälkeen oppilaat esittivät näytelmän kouluhoitajattaren työstä.¹⁵⁶ Kouluvuosi päättyi kevätjuhlaan, jota kutsuttiin kevättutkinnoksi.¹⁵⁷ Toiseksi viimeisenä koulupäivänä oppilaat harjoittelivat lauluja ja valmistautuivat tutkintoa varten.¹⁵⁸

Pitkin lukuvuotta oli järjestetty luokkatason mukaan eri oppiaineista enemmän tai vähemmän kokeita,¹⁵⁹ mutta kevättutkintopäivänä opettajat kuulustelivat oppilailtaan vuoden aikana opittuja asioita vanhempien ja muiden kevätjuhlavieraiden kuullen. Oppilaat koettivat näyttää parhaan osaamisensa aikuisille, sillä lukuvuoden päättyessä osaaminen arvosteltiin numeroilla, jolloin selvisi myös se, pääseekö siirtymään seuraavalle luokalle vai saako ehdot jostain aineesta. Ehdot saaneet oppilaat joutuivat kertaamaan kesälomalla heikosti menneitä aineita.¹⁶⁰

¹⁵³ Syväoja (2004), 82

¹⁵⁴ Peltonen (1989), 143

¹⁵⁵ Cygnaeuksen koulun I, II, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

¹⁵⁶ Keski-suomalainen 12.5.1926, 2

¹⁵⁷ Syväoja (2004), 154

¹⁵⁸ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

¹⁵⁹ Cygnaeuksen koulun I, II, III, IV ja V luokkien päiväkirjat 1925–1926

¹⁶⁰ Syväoja (2004), 154–155

Etenkin ylimmän luokan oppilaille kevättutkintopäivä oli tärkeä, sillä he saivat mahdollisesti kansakoulun päättötodistuksen. Cygnaeuksen koulun ensimmäisen lukuvuoden päätteeksi päättötodistuksen sai 26 oppilasta, joiden nimet julkaistiin seuraavana päivänä sanomalehti *Keskisuomalaisessa*. Kaikki päättötodistuksen saaneet saivat myös 50 markan pankkitalletuskirjan Jyväskylän Säästöpankilta.¹⁶¹

Kesälomalla koululaiset saattoivat virkistyä ja vahvistua talven pitkien kouluviikkojen jälkeen. Köyhimpien perheiden lapset saattoivat päästä Petäjävedelle Salosrinteen kesäsiirtolaan voimistumaan ja saamaan hyödyllistä kasvatusta 4–6 viikon ajaksi. Lisäksi oppilaat saattoivat osallistua kesällä kaupungin järjestämään kasvitarhatoimintaan, jota ohjasi tehtävään varta vasten palkattu puutarhanhoidon neuvoja Olga Koivisto. Kasvitarhatoimintaan osallistuneilla oppilailla oli oma palstansa, jota he hoitivat viitenä päivänä viikossa. Toiminnan tavoitteena oli antaa oppilaille terveellistä ja kuntoa kehittävää puuhaa kesäloman ajaksi.¹⁶² Ennen kesälaitumille kirjaamista koulun salissa kajahti kuitenkin vielä opettajien johdolla muutama tuttu kevätlaulu.

”Keski-Suomen kotiseutulaulu” (san. Martti Korpilahti):¹⁶³

Männikkömetsät ja rantojen raidat,
laaksojen liepeillä koivikkohaar,
ah, polut korpia kiertävät, kaidat,
kukkivat kummut ja mansikkamaat!

Keitele vehmas ja Päijänne jylhä,
kirkkaus Keuruun ja Kuuhankaveen,
vuorien huippujen kauneus ylhä,
ah, kotiseutua muistoinen.

¹⁶¹ Keskisuomalainen 30.5.1926, 2

¹⁶² Peltonen (1989), 136–138; Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

¹⁶³ Oksala (1949), 81

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Arkistolähteet

Jyväskylän kaupunginarkisto

- Cygnaeuksen koulun kokoelma
- Cygnaeuksen koulun I luokan päiväkirja 1925–1926
- Cygnaeuksen koulun II luokan päiväkirja 1925–1926
- Cygnaeuksen koulun III luokan päiväkirja 1925–1926
- Cygnaeuksen koulun IV luokan päiväkirja 1925–1926
- Cygnaeuksen koulun V luokan päiväkirja 1925–1926
- Cygnaeuksen koulun opetussuunnitelma 1925–1926
- Vuosikatsaus Jyväskylän kansakoululaitoksen toimintaan lukuvuonna 1925–1926

Lähdejulkaisut

Jyväskylän yliopiston taidekokoelma, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/galleria/item/57274>, viitattu 3.5.2025.

Vanhustyön keskusliitto, Vahvike.fi, https://vahvike.fi/musiikki/laulujen-sanat/ken-on-luonut-sinitaivaan/?_gl=1*1zcoo3*_up*MQ..*_ga*MTQwMTAyMTczNy4xNzQ2MjkxNDc3*_ga_338EWXBKJ1*MTc0NjI5MTQ3Ni4xLjEuMTc0NjI5MzMyOC4wLjAuMA, viitattu 3.5.2025.

Sanomalehdet

Keskisuomalainen, 20.11.1925, nro 267, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1423361?page=2>, viitattu 29.4.2025.

Keskisuomalainen, 9.12.1925, nro 283, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1423418?page=2>, viitattu 26.4.2025.

Keskisuomalainen, 12.5.1926, nro 105, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1552715?page=2>, viitattu 30.4.2025.

Keskisuomalainen 30.5.1926, nro 119, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1552786?page=2>, viitattu 3.5.2025.

Keskisuomalainen, 27.9.1938, nro 221, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2024686?page=3>, viitattu 9.3.2025.

Opettajainlehti: kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti, 12.2.1937, nro 6, 10. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/935833?page=10>, viitattu 26.4.2025.

Sisä-Suomi, 13.10.1925, nro 234, 1. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1466801?page=1>, viitattu 26.2.2025.

Sisä-Suomi, 10.4.1926, nro 79, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1584893?page=3>, viitattu 26.4.2025.

Sisä-Suomi, 13.10.1926, nro 233, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1584630?page=2>, viitattu 10.3.2025.

Sisä-Suomi, 19.1.1946, nro 26, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2957772?page=3>, viitattu 26.4.2025.

Tutkimuskirjallisuus

Autio, Kari-Pekka (2003), ”Sivistystä ja huolenpitoa”. Teoksessa: Lipas, Pertti & Kärki, Anita (toim.), ”Vuosisata Harjun takana. Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa”. Jyväskylä: Nisulan asukasyhdistys ry.

Hyytiäinen, Pirjo; Talja, Virpi & Vuorinen, Pirjo (2001), *Leluneuvos ja naulapojat. Juho Jussilan tie pedagogista leikkikalutehtailijaksi*. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 14. Jyväskylä.

Korpilahti, Martti (1926): *Varpunen. Koulujen ja kotien lauluja*. K. J. Gummerus osakeyhtiö, Jyväskylä.

Laitakari, A. V. (1949), ”Martti Korpilahti opettajana”. Teoksessa: Oksala, Päivö et. al. (toim.) ”Martti Korpilahti – Keski-Suomen kotiseuturunoilija”, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 1. painoksen näköispainos 2006.

Leino-Kaukiainen, Pirkko & Heikkinen, Anja (2011), ”Yhteiskunta ja koulutus”. Teoksessa Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), ”Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle”. Helsinki: SKS. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy, 16–33.

Luukkanen, Tarja-Liisa (1997), ”Cygnæus, Uno”. Kansallisbiografia-verkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, viitattu 2.4.2025.

Martio, Pekka (2006), ”Cygnæuksen koulun historia”, Jyväskylä.

Oksala, Päivö et. al. (toim.) (1949), ”Martti Korpilahti – Keski-Suomen kotiseuturunoilija”, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 1. painoksen näköispainos 2006.

Peltonen, Martti (1989), ”Jyväskylän kansakoulun historia”, Jyväskylä.

Sironen, Raija (2003), ”Koulu erämaahan”. Teoksessa: Lipas, Pertti & Kärki, Anita (toim.), ”Vuosisata Harjun takana – Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa”. Jyväskylä: Nisulan asukasyhdistys ry.

Syväoja, Hannu (2004), ”Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977”. Jyväskylä: PS-kustannus.

Topelius, Zacharias (1905), ”Maamme kirja. Lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille”. Suom. Cajander, Paavo. 18. painos, toim. K. J. Hagfors. Helsinki: G. W. Edlund, Frenzellin Kirjapaino-osakeyhtiö.